

שלשים יום, ושום ההקדש ששים יום ומכריזין בכוקר ובערב, בשעת הוצאת פועלים ממלאכתם לביתם, ובשעת הכנסת פועלים למלאכתם.

וכיצד מכריזים: אומר המכריז: שדה פלוני בסימניה [שסימניה] כך וכך, ובמצריה [ושגבולותיה] שם ושם, כך וכך היא יפה לעשות תבואה, ובכך וכך היא שומא [נישומה] על ידי בית דין, כל הרוצה⁽³⁾ ליקח יבא ויקח. וקרקע זו נמכרת: על מנת ליתן לאשה — את הדמים שישתלמו — בכתובתה, ולבעל חוב [או לבעל חוב] בחובו, כפי הענין!

ומקשינן: למה לי למכריז למימר בהכרותו: על מנת ליתן לאשה — כתובתה ולבעל חוב — חובו, וכי מה איכפת להם לקונים, לשם מה היא נמכרת!?

ומפרשינן: משום דאיכא קונה דניחא ליה דוקא בבעל חוב שמוכר עבור חובו, דמיקל בזוזי שמקבל בדמי הקרקע גם זוזים שבורים וחסרים, שאין סוחרים⁽⁴⁾ — שהם

הבעלי חובות — מקפידים בכך. ואיכא — מצד שני — לוקח דניחא ליה דוקא באשה, דשקלה את דמי הקרקע על יד על יד [מעט מעט] שאינה צריכה את כל הדמים כאחד, שכיון שאינה יודעת להתעסק במעות, ואינם צריכים לה אלא להוצאה, אינה מקפידה אם לא יפרעו לה בבת אחת [ר"ן]

תנו רבנן: שום היתומים שלשים יום, ושום א-כב ההקדש ששים יום, דברי רבי מאיר, כמשנתנו. רבי יהודה אומר: שום היתומים ששים יום, ושום ההקדש תשעים יום. והבבלי אומר: אחד זה ואחד זה ששים יום.

אמר רב חסדא אמר אבימי: הלכה: שום היתומים ששים יום.

יתיב רב חייא בר אבין, וקאמר להא שמעתא שאמר רב חסדא משמו של אבימי: הלכה שום היתומים ששים יום, והיה רב נחמן בר יצחק שומע.

אמר ליה [שאל לו] רב נחמן בר יצחק לרב

לגבות כפי השומא לא תתבטל זכות הלוה לעשות הכרזה.

והבית יוסף [חו"מ קג] הביא את דברי התוספות. וכתב שכך משמע גם בירושלמי. אך בבבלי מוכח לא כך אלא גם כשהמלוה מוכן לקבל כפי השומא צריך הכרזה.

4. יש לעיין בזה מהפסוק "ארבע מאות שקל כסף עובר לסוחר, והיינו שבאה התורה לומר שנתן אברהם לעפרון מטבעות טובות כל כך שהסוחרים מקבלים אותם, ומשמע שהסוחרים מקפידים על מטבעות טובות, ואילו כאן מבואר שהסוחרים פחות מקפידים בזה משאר בני אדם.

שלשים יום, ודייק מזה הגרי"ז שאין זה דין גבית חוב מיתומים אלא דין כללי במכירת נכסי יתומים.

3. כתבו התוספות, שכל זה שמכריזים זה רק כשהמלוה אינו רוצה לגבות את הקרקע בערך ששמו אותה, אבל אם הוא מסכים לגבות בערך ששמו אותה נותנים לו את הקרקע בלי הכרזה. והשפת אמת תמה עליהם שהרי כל ההכרזה היא לטובת הלווה אולי יקנה משהוא ביותר מהשומא, ואם לא מוצאים מי שיקנה אז כופים את המלוה לגבות כפי השומא, ואם ההכרזה היא לטובת הלוה הרי ודאי שגם כשהמלוה רוצה

שהיה אבימי מסביר לי שלא קשה מהברייתא כאן, וכשהייתי משכח את התירוץ היה אבימי מכני.

וכך היה מתרץ אבימי: שלפעמים בשלשים יום מספיק, ולפעמים צריך ששים יום. **בא להכריז כל ימות השבת רצופים** (5): **שלשים יום צריך** — והיינו הברייתא כאן שבאופן זה שום היתומים שלשים יום, ובהקדש ששים יום. אבל בא להכריז רק **בשני** (6) **ובחמישי** שהם ימים שהיה בית דין יושב ודן, צריך **ששים יום**, והיינו דברי אבימי, שרבי מאיר סובר שמכריזים ששים יום.

ואע"ג דכי חשיב להו מר [שאם תחשב] **ליומי הכרזה ממש**, כמה הם מתוך הששים יום, **לא הוה אלא תמניסר** [שמונה עשר] **יומי**, שכך ימי שני וחמישי יש בהכרות ששים יום המתחלת בשני בשבת וגומרת בחמישי בשבת, והם פחות מיומי הכרזה ממש שיש בהכרות שלשים יום רצופים, מכל מקום די בזה, והטעם: **כיון דמשכא מילתא** [שנמשך הדבר], שהרי י"ח ימים אלו נפרסים על ששים יום, **שמעי אינשי** [מגעת ההכרזה לאזני האנשים]! [שמועה זו נתבארה, עפ"י רש"י בסוגיין ובמנחות ז. וכהסבר הרש"י].

אמר רב יהודה אמר רב אסי: אין נזקקין בית

חייא בר אבין: ששים יום קאמרת משמו של רב חסדא, או שלשים יום קאמרת? אמר ליה רב חייא: ששים יום אמרתי!

שאלו עוד: על שום **דיתומים** אמרת משמו של רב חסדא שצריך ששים יום, או על שום **דהקדש? אמר ליה רב חייא: על שום דיתומים!**

שאלו עוד: האם אמר רב חסדא: "הלכה **כרבי מאיר** ששום היתומים ששים יום", או אמר: "הלכה **כרבי יהודה** ששום היתומים ששים יום"? **אמר ליה רב חייא: "הלכה כרבי מאיר** שאמר בברייתא: שום היתומים ששים יום" היה רב חסדא אומר!

ומתמה ליה רב נחמן לרב חייא: **והא בברייתא ששינונו לעיל, רבי מאיר, "שלשים יום" — קאמר, ואיך אמר רב חסדא משמו של אבימי, שרבי מאיר אמר בברייתא שום היתומים ששים יום?!**

אמר ליה רב חייא: הכי אמר רב חסדא: כשהיה אבימי מלמדנו שרבי מאיר סובר ששים יום, הייתי מקשה לו מהברייתא כאן שאומרת שלפי רבי מאיר מספיק שלשים יום, ו**קולפי טאבי** [מכות טובות] **בלעי מיניה דאבימי עלה דהא שמעתא** [כלומר: היה מכה אותי כשהיינו לומדים שמועה זו],

ליתומים בין להקדש, ודבריו תמוהים שהרי רבי מאיר חלק בין יתומים להקדש שבייתומים שלושים ובהקדש ששים. וכתב הרש"י שכוונת רש"י היא שכל אחד מהם כדינו ובייתומים שלשים ובהקדש ששים ברצופים.

6. בהקדש לא הזכיר הרמב"ם את הכרות שני

5. לפי המבואר כאן בגמרא שדברי רבי מאיר ששום היתומים שלשים מדובר ברצופים, אם כן, המשך דבריו שהקדש ששים זה גם ברצופים, וכך פסק הרמב"ם [פ"ג מערכין ה"כ ופ"ד הכ"ז] שבהקדש מכריזים ששים יום רצופים.

אך רש"י [ד"ה קולפי טאבי] כתב שלדעת רבי מאיר בא להכריז רצופין מכריז שלשים בין

ומקשינן: ואידך, ורבי יוחנן מדוע הוא סובר שגובים מהם את כתובתה, והלא אין להם הפסד מהמזונות כיון שיש להם כנגד זה את מעשה ידיה?

ומשינינן: זימנינן⁽⁷⁾ דלא ספקה [לפעמים שאין מספיקים] מעשה הידים שלה, להשלים כנגד הפסד היתומים על מזונותיה.

ומקשינן לרב אסי שסובר שאין נזקקים לגבות מיתומים לכתובה, ממשנתנו: תנן, שום היתומים שלשים יום ושום ההקדש ששים יום ומכריזין בבוקר ובערב. ובמאי עסקינן שנזקקים לנכסי יתומים להכריז ולמכור? אילימא בבעל חוב עובד כוכבים שהלוה בריבית, ולכן נזקקין לנכסי היתומים? מי צאית [וכי ישמע בקולנו] שלא להוסיף ריבית על זמן ההכרזה? וכיון שלא ישמע, היה לנו למכור בלא הכרזה ולפרוע מיד, כדי שלא יפסידו לשלם ריבית. אלא פשיטא, שמדובר במשנתנו בבעל חוב ישראל. ובמאי עסקינן? אי דקאכיל ריביתא [שנוטל ריבית] בעל חוב ישראל זה? מי שבקינן⁽⁸⁾ ליה [וכי נרשנו לעבור על איסור

דין לנכסי יתומים קטנים, למוכרם עבור חוב המוטל על נכסיהם מחמת חוב אביהם אלא אם כן היתה ריבית אוכלת בהן, שהיו מחוייבים לגוי חוב שנוסף עליו ריבית עד שיפרעו, ויש הפסד ליתומים, אם לא ימכרו מנכסיהם — לשלם לבעל חוב — עד שיגדלו.

ורבי יוחנן אומר: נזקקים לנכסי יתומים קטנים, או לשטר שיש בו ריבית, או אף לכתובת אשה של אביהם, שמוטלת עליהם לשלם מנכסים שירשו מאביהם. והטעם: משום שאף בכתובת אשה יש ליתומים הפסד של מזוני, שעד שאינם פורעים את כתובתה, חייבים היתומים לשלם מזונות האשה.

ומקשינן: ורב אסי, מאי טעמא לא אמר שאף לכתובת אשה נזקקים?

ומשינינן: משום שאין הפסד ליתומים אם לא יפרעו את כתובתה ואף שחייבים הם במזונות, דהא תקינו להו [ליתומים] — רש"ש [רבנן], שמעשה ידיה שלהם כל זמן שניזונית מהם.

רווח ליתומים אם יהיו מעשי ידיה יותר מהמזונות, ולכן לא גובים את הכתובה כי יכול להיות שאדרבה מפסידים להם את מעשי ידיה, שהרי זה ודאי שאם יהיו מעשי ידיה יותר ממזונותיה תאמר האלמנה איני ניזונת ואיני עושה, ואם כן, היתומים אף פעם לא ירויחו את מעשי ידיה היתירים על המזונות, אלא צריך לפרש שסברת רב אסי היא שבספק הפסד לא גובים מהיתומים.

8. השפת אמת מסתפק באופן שהשאר האב חוב שקיבל בהיתר עיסקא אם גובים אותו

וחמישי. וכתב הכסף משנה שמזה שהזכירה הגמרא הכרות שני וחמישי רק ביתומים ולא בהקדש דייק הרמב"ם שבהקדש צריך דוקא הכרות רצופים.

7. ובסברת רב אסי ביאר השפת אמת, שהוא סובר שחוששים רק להפסד ודאי של היתומים ואז גובים מהם. אך כאן זה רק ספק הפסד שמא לא יהיו המעשי ידים כנגד המזונות, ובספק הפסד לא גובים מהיתומים.

והוסיף השפת אמת, שאי אפשר לפרש שסברת רב אסי היא שבכתובה יש גם אפשרות

ריבית?! **ואלא** בעל כרחך **דלא קאכיל** ריבית, ואין הפסד ליתומים אם לא נזדקק להם עד שיגדלו, ומכל מקום **קתני** במשנתנו **שנזקקין** לנכסי היתומים, וקשה, שהרי אין⁽⁹⁾ נזקקים⁽¹⁰⁾ כשאין להם הפסד.

ומפרשינן לקושיין: **בשלמא לרבי יוחנן** שסובר שנזקקים ליתומים להגבות לאשה כתובתה לא קשה מהמשנה, דמוקי לה [יעמיד משנתנו] **בכתובת אשה**, ועל כן נזקקים. **אלא לרב אסי** שסובר שאף לכתובת אשה אין נזקקים, אלא רק לבעל חוב שנוטל ריבית, **קשיא** ממשנתנו מדוע נזקקים, כיון

שבעל כרחך מדובר בבעל חוב שאינו נוטל ריבית!?

אמר לך רבי אסי: ולרבי יוחנן מי ניהא משנתנו?! והרי מה שתירצנו לשיטתו שבמשנתנו מדובר בכתובת אשה, אי אפשר. שאם כן מדוע מכריזים ואין נותנים לאשה מיד על פי שומת הבית דין, ומי **שבקינן** [וכי ראוי להניח] שיתנו היתומים **מזוני** — עד שיעבור זמן ההכרזה ותגבה האשה כתובתה — **דודאי קא מפסדא** ליתומים, ו**נקטינן** [ואנו תופשים] ריוח שיש ליתומים על ידי **הכרזה, דלא ידעינן אי מרווחינן** בזה שאנו

של זמן ההכרזה.

9. הקשה השיטה **מקובצת** [כא ב, ד] הרי הדין שאין גובים מיתומים אלא כשריבית אוכלת זה רק ביתומים **קטנים**, ואולי המשנה מדברת ביתומים גדולים ומה קושיית הגמרא על רב אסי.

ותירץ על פי דברי **התוספות**, שזה שנקט התנא שום היתומים דוקא, היינו להשיע שאף על פי שהם יתומים אין דינם כהקדש, והרי יתומים שמבואר בגמרא בגיטין שדינם כהקדש זה רק יתומים קטנים, ואם כן, מוכח שהמשנה מדוברת ביתומים קטנים.

והשפת אמת כתב שלדעת **הרמב"ם** מובנת קושיית הגמרא, שהרי לדעת **הרמב"ם** בשאר אדם לא מכריזים שלשים יום, ואם כן, המשנה שהצריכה ביתומים שלשים יום מדברת רק ביתומים קטנים ובהם צריך שלשים יום, אך יתומים גדולים דינם כשאר אדם ולא צריך להכריז שלשים יום אלא רק כפי ראית עיני הדיין.

10. דעת **רש"י** בכתובות [פז א] שגם כשמוכרים

מהיתומים כמו חוב שיש בו ריבית.

והמגיה ביאר שהספק הוא באופן שצריך עדים להוכיח שלא היה רווח מעיסקא, ואם כן, יש הפסד ליתומים כשהעיסקא לא מרויחה והם יצטרכו לשלם את הרווח כי אין להם עדים שלא הרויחו.

עוד הוסיף **המגיה** שהספק הוא רק כשהתחייב האב בפירוש שתמשיך העסקה גם אחרי מותו. אך אם לא התחייב מפורש הרי לדעת הרבה פוסקים כשמת האב בטלה העיסקא והיתומים אינם צריכים לשלם את הרווח על הזמן שאחרי מיתת האב.

וכתב **השפת אמת** שאם נאמר שחוב בעיסקא גם גובים מהיתומים כיון שבלי זה הם מפסידים, אם כן, יכלה הגמרא לתרץ שמדובר בבעל חוב ישראל והוא גובה ריבית על ידי היתר עיסקא.

ותירץ **השפת אמת** שאם זה חוב בעיסקא הרי יקבל המלוה את הרווח גם על זמן ההכרזה כיון שהוא כמו שותף, ומבואר בגמרא שבאופן שישלמו היתומים ריבית על זמן ההכרזה לא מכריזים כיון שהרווח מההכרזה הוא ספק והנזק של הריבית הוא ודאי, והוא הדין בחוב בעיסקא לא עושים הכרזה כיון שמפסידים את הריבית

מדובר בגביית הכתובה לאשה שתבעה את כתובתה בבית דין. ומה שהוקשה לנו, שאם כן אין היתומים מפסידיים גם אם לא נגבה בקטנותם, **אלא** משום כך נזקקים ליתומים, **כיון דאיזדקקינן** — אנו הבית דין — **מעיקרא** לאשה להפסידה את מזונותיה מחמת תביעת כתובתה, **מזדקקינן לה** גם **לכסוף** (11) להגבותה כתובתה, כלומר: שאם אין אנו מזדקקים, הרי היא נמנעת מתחלה לבא, ונמצאת מפסדת מזונות ליתומים — ר"ן כתובות נח: מדפי הרי"ף.

והשתא הדרין לקושיין: **מכל מקום לרב אסי** שסובר שאין נזקקים לכתובת אשה, ומשום שהוא סובר שאין הפסד המזונות חשוב הפסד, כיון שיש ליתומים מעשה ידיה. אם כן **קשיא** משנתנו, מדוע נזקקים כלל לגבות מיתומים קטנים?

ומשנינן: **לעולם** כמו שפירשנו בתחילה, שנזקקים לנכסי יתומים במשנתנו, משום

מכריזים **אי לא מרווחינן**, שהרי יתכן שלא ימצא מי שמוסיף על שומת הבית דין!?

ומשנינן אליבא דרבי יוחנן: **הא לא קשיא**, שמשנתנו מדברת **בתובעת** האשה **כתובתה בבית דין** וכיון שכך שוב אין לה מזונות משעת תביעה, [ואין הפסד ליתומים בהכרזה, אלא ספק ריוח בלבד], **וכדרב יהודה אמר שמואל, דאמר רב יהודה אמר שמואל: התובעת כתובתה בבית דין שוב אין לה מזונות.**

ותמהינן: **אי הכי** שאין ליתומים הפסד בהמתנת זמן ההכרזה, אם כן גם בהמתנה עד שיגדלו אין להם הפסד, ואם כן **איזדקקי** לגבות מנכסיהם בקטנותם **נמי לא מזדקקינן לה**, וחוזרת הקושיא למקומה אף לרבי יוחנן, למה נזקקים במשנתנו לגבות מנכסי יתומים קטנים!?

ומשנינן: לרבי יוחנן מובנת משנתנו. ובאמת

ותירץ השפת אמת כפי שביאר קודם, כי מה שזמן ההכרזה הוא רק שלשים יום זה מפני שזה שיעור הזמן שנותנים ללווה לשלם ויותר מכך אי אפשר לעכב את הפרעון. אך באופן שמכריזים לפני שמגיע זמן הפרעון צריך להכריז יותר משלשים יום, ואם כן, מוכח שהמשנה מדוברת שמכריזים אחרי שהגיע זמן הפרעון ועל זה מקשה הגמרא שבעל חוב גוי לא יסכים לחכות.

11. לכאורה לדעת רב אסי אינה מפסידה את המזונות בתביעת הכתובה מיתומים קטנים שהרי אין בית נזקקים לתביעה כלל. אך השפת אמת נקט שגם לדעת רב אסי היא מפסידה את המזונות כשתובעת את הכתובה, ותמה השפת אמת אם כן, שגיבו לה את הכתובה כמו לדעת

קרקע לצורך היתומים צריך הכרזה, והתוספות והר"ן הקשו עליו, שאם כן, יכלה הגמרא לתרץ שכאן מדובר שמוכרים לצורך היתומים.

ותירץ השפת אמת שהשיעור של שלשים יום הוא מפני שזה הזמן שנותנים ללווה כדי לשלם את החוב למלוה. אך כשמוכרים לצורך היתומים בזה באמת יהיה שיעור זמן ההכרזה גדול יותר, ובהכרח שהמשנה מדברת כשמוכרים לצורך בעל חוב ובזה אי אפשר לעכב יותר משלשים יום.

ובקושיית הגמרא אם הבעל חוב גוי הרי לא ישמע להכריז שלשים יום, הביא השפת אמת שמקשים בזה, אולי באמת עושים את ההכרזה לפני שמגיע זמן הפרעון וממילא הגוי לא יכול לעכב.

לנכסי יתומים?

ומשנינן: מדובר בעכו"ם שקיבל עליו לזו להמתין זמן הכרזה, ולא קיבל עליו לזו להמתין לקטנים עד שיגדלו בלי ריבית.

תו מקשינן לרב אסי: תא שמע ממשנה בגיטין: אין נפרעין מנכסי יתומים אלא מן הזיבורית, אך מן הזיבורית נזקקים לנכסיהם, ובמאי עסקינן שיהיה אפשר לזקק לנכסיהם? אילימא בבעל חוב עובד כוכבים שנוטל ריבית ועל כן נזקקים, מי צאית⁽¹³⁾ [וכי ישמע] לנו שלא ליטול אלא מן הזיבורית? אלא פשיטא שמדובר בבעל

שמדובר בבעל חוב עכו"ם שנוטל ריבית ומפסידים היתומים. ומה שהקשינו: למה עושים הכרזה, והרי מפסידים היתומים, שהעכו"ם לא ישמע לנו להמתין את זמן ההכרזה בלא ריבית? כאן מדובר: שקיבל עליו העכו"ם לזון בדיני ישראל שעושים הכרזה, ובכללו שלא יטול ריבית בזמן זה, וממילא אין הפסד בהכרזה.

ומתמהינן: אי הכי שקיבל העכו"ם עליו לזון בדיני ישראל, אם כן מקבל על עצמו גם דין ישראל שלא ליטול ריבית⁽¹²⁾ על הזמן שממתין עד שיגדלו, ואם כן ריבית זו נמי לא לישקול, ושוב ממילא אין להזקק

את המזונות ולכן גובים לה את הכתובה.

12. הקשה הרש"ש והלא גם בדיני ישראל מותר לגוי לקחת ריבית מישראל? ותירץ הרש"ש, כיון שבדיני ישראל אין גובים מיתומים קטנים עד שיגדלו, שוב אין חיוב ריבית על הזמן הזה וכמו שלא חייבים ריבית על הזמן שמכריזים על הקרקע.

ובעולת שלמה תירץ, שהרי להפקיע את הלוואת הגוי מותר כשאין חילול ה', ואם כן, יכולים לומר לגוי שלישראל אסור לתת ריבית גם לגוי ואין כאן חילול ה' ומותר להפקיע את החיוב ריבית לגוי.

והגרי"ז תירץ, שעל הזמן שאחרי מיתת האב היתומים לא חייבים ריבית בדיני ישראל כיון שהם לא התחייבו.

13. הקשה הגרי"ז, הרי יש לומר, שמדובר בגוי שהוא תחת ידינו והוא בעל כרחו ידון לפי דיני ישראל, וכמו שמבואר במשנה בכבא קמא ששור שלו שנגח את של ישראל בין תם בין מועד חייב נזק שלם ושור שלנו שנגח את שלו פטור, הרי

רבי יוחנן מאחר שכבר הפסידה מזונות על ידי התביעה.

ותירץ השפת אמת שכל הסברא שגובים את הכתובה זה רק לרבי יוחנן, שלשיטתו בלי זה שהפסידה את המזונות הרי היו גובים את הכתובה משום שהיתומים מפסידים את המזונות, אלא שעל ידי שתבעה את הכתובה בבית דין הפסידה את המזונות, ובזה הסברא שתביעת הכתובה בבית דין לא תגרום לה להפסיד את גביית הכתובה. אך לדעת רב אסי שגם אם יש לה מזונות לא גובים כתובה אם כן, נמצא שלא תביעת הכתובה גורמת שלא יגבו את הכתובה, ולכן אף על פי שהפסידה את המזונות על ידי התביעה בבית דין מכל מקום אין זו סיבה לגבות את הכתובה.

עוד תירץ השפת אמת, שלדעת רב אסי שאומר שמעשי ידיה הם בשיווי המזונות [ולכן זה לא הפסד ליתומים לתת לה מזונות], אין זה הפסד בשבילה מה שמפסידה את המזונות על ידי תביעת הכתובה שהרי במקום זה זוכה במעשי ידיה, ורק לרבי יוחנן שאומר זימנין דלא ספקה זה נחשב הפסד בשבילה מה שמפסידה

ודחינן: **הא לא קשיא** לרבי יוחנן! ואפשר להעמיד בכתובת אשה, ומה שאומרת המשנה שמיתומים נפרעים רק מזיבורית, רבי מאיר היא דאמר באותה משנה: **כתובת אשה בבינונית** מהבעל עצמו, ומיתמי משתנה הדין ונפרעים רק בזיבורית.

והשתא הדריןן לקושיין: **מכל מקום לרב אסי קשיא** המשנה בגיטין, מדוע נזקקים לנכסי יתומים קטנים לפרוע אפילו מן הזיבורית?

ומשינין: **לעולם** כמו שפירשנו בתחילה, וזה שנזקקים לנכסי יתומים במשנה בגיטין, משום שמדובר **בבעל חוב עכו"ם**⁽¹⁵⁾ שנוטל ריבית ומפסידים היתומים. ומה שהקשינו: והרי העכו"ם לא ישמע לנו ליטול רק מן הזיבורית? כאן מדובר: **שקיבל עליו לדון בדיני ישראל** שאין נפרעים מן היתומים אלא מן הזיבורית.

ומקשינן: **אי הכי** שקיבל העכו"ם עליו לדון בדיני ישראל, אם כן מקבל על עצמו גם דין

חוב ישראל! ואיך מדובר? אי באופן דאכיל הישראל ריביתא ועל כן נזקקים, מי שבקינן ליה לישראל לעבור על איסור ריבית?! **אלא** ודאי מדובר **דלא אכיל ריביתא**, וקתני שלזיבורית — נזקקין, וקשה הלא אין נזקקים לנכסי יתומים⁽¹⁴⁾ קטנים?

ומפרשינן לקושיין: **בשלמא לרבי יוחנן** שסובר שלכתובת אשה גם נזקקים, לא קשה, דמוקי לה למשנה זו **בכתובת אשה! אלא לרב אסי** שסובר שאין נזקקים לכתובת אשה, **קשיא** איך נזקקים?

אמר לך רב אסי: ולרבי יוחנן שסובר שבכתובת אשה נזקקים, **מי ניהא** המשנה — שנזקקים?! והרי אי אפשר להעמיד בכתובת אשה, **ואי בכתובה** מדובר, **מאי איריא** שנפרעים מן הזיבורית "מיתמי", והרי כתובת אשה **אפילו מיניה דידיה נמי בזיבורית**, וכמבואר ברישא של אותה משנה בגיטין: "וכתובת אשה בזיבורית"!!

ובעולת שלמה תירץ, שהקושיא היא מאביי קשיא שאומר בגיטין בפירוש שהמשנה מדוברת בין ביתומים קטנים בין בגדולים, הרי שגובים גם מיתומים קטנים. והשפת אמת כתב שגם לפי הצד שמיתומים גדולים גם גובים מהזיבורית ייסוד התקנה ודאי היה ליתומים קטנים, ואגב זה תיקנו גם ליתומים גדולים שייגבו רק מהזיבורית, ואם מיתומים קטנים לא גובים כלל הרי אין צורך להם בתקנת זיבורית ושוב גם בגדולים אין את התקנה.

15. הקשה **בשיטה מקובצת**, הרי בפרק הניזקין על המשנה הזו אין נפרעין מנכסי יתומים אלא מן הזיבורית, אומרת הגמרא יתומים שאמרו גדולים ואין צריך לומר קטנים בין לשבועה בין

שהוא נידון לפי דיני ישראל. ובשלמא לענין תקנות דרבנן, כגון שאין גובים מיתומים קטנים, יש לומר שכל התקנות נתקנו רק לישראל ולא לגוי. אך הדין שאין גובים אלא מן הזיבורית הרי זה מדין תורה, ובוה גם הגוי בכלל הדין לגבות רק מזיבורית, ותמוה מה קושיית הגמרא מי צאית.

14. הקשה **בשיטה מקובצת**, הלא יש לומר שהמשנה שגובים מיתומים מהזיבורית מדוברת ביתומים גדולים? ותירץ **השיטה מקובצת**, שבגיטין זה ספק בגמרא אם הדין שגובים מהזיבורית הוא גם ביתומים גדולים, וקושיית הגמרא כאן שלפי רב אסי יש לפשוט את הספק שהדין נאמר גם בגדולים.

כתובתה.

אלא לרב אסי שסובר שאין נזקקים לכתובת אשה, **קשיא** מדוע נזקקים ליתן לאשה בכתובתה?

ומשנינן: **הכא במאי עסקינן כשחייב** [כשאבי היתומים] **מודה** קודם מיתתו, שעדיין הוא חייב לאשה כתובתה [וכדבר הונא בריה דרב יהושע לקמן, שבחייב מודה — נזקקים] ובאופן כזה נזקקים אפילו לנכסי יתומים קטנים.

השתא דאתית להכי שמעמידים כשחייב מודה, נחזור ממה שאמרנו למעלה לתרץ על מה שנזקקים, שמדובר בבעל חוב עכו"ם. אלא **כולהו נמי יש** לתרץ באופן אחר: שמדובר **כשחייב מודה** ועל כן נזקקים אפילו ליתומים קטנים.

מרימר אנכי כתובתה לגרושה שמת המגרש, **מנכסי דיתמי** קטנים!

ומקשינן: **אמר ליה רבינא לאמימר**, והאמר **רב יהודה אמר רב אסי: אין** נזקקין לנכסי יתומין קטנים **אלא אם כן** היתה ריבית **אוכלת בהן**, ורבי יוחנן אומר: **או** לשטר **שיש בו ריבית**, או לכתובת אשה משום הפסד מזוני. ומעתה יקשה איך גבה כתובה לגרושה, והרי **אפילו רבי יוחנן לא** קאמר שנזקקים לכתובה אלא **באלמנה** משום **דקמפסדא** ליתומים **מזוני** אם לא תגבה מיד,

ישראל שלא ליטול ריבית על זמן זה, וממילא **ריבית** על הזמן שממתין עד שיגדלו **נמי לא נישקול**, ואין הפסד אם נמתין, ושוב ממילא אין להזקק לנכסי יתומים?

ומשנינן: מדובר בעכו"ם שקיבל עליו לזו שלא לפרוע מיתומים אלא מן הזיבורית, ולא **קיבל עליו לזו**, להמתין לקטנים עד שיגדלו בלי ריבית.

תו מקשינן לרב אסי, **תא שמע** מהברייתא למעלה: "ואומר [המכריז] וכו' **על מנת ליתן לאשה — כתובתה, ולבעל חוב — חובו**" נמכרת שדה זו, הרי שנזקקים לנכסי יתומים.

ומפרשינן לקושיין: **בשלמא** זה שמוכח בברייתא שנזקקים להגבות **לבעל חוב**, לא קשה מדוע נזקקים, **שבין מר רבי יוחנן ובין מר רב אסי**, יעמידו **כדשנין** לעיל: בבעל חוב עכו"ם שנוטל ריבית, וקיבל עליו להמתין את זמן ההכרזה ואינו נוטל ריבית בזמן זה, ולא קיבל עליו להמתין לקטנים עד שיגדלו, ונוטל ריבית בזמן זה, ומפסידים היתומים אם לא יפרעו מיד. **אלא** זה שכתוב שמכריזים להגבות לאשה **כתובתה —** קשה, מדוע נזקקים?

תו מפרשינן לקושיין: **בשלמא לרבי יוחנן** שסובר שנזקקים לכתובת אשה, **ניחא**, שיש לומר שמדובר בתובעת כתובתה בבית דין, שכיון שנזקקים לה להפסידה מזונות מחמת תביעת הכתובה, נזקקים לה להגבותה

הגוי מותר להשביע אותו מוכן שנשבע. אך לדעת רשב"ם שגם באופן זה אסור להשביע הרי קשה איך משביעים את הגוי? ותיירץ בשיטה מקובצת, שמדובר כאן בגר תושב

לזיבורית, ואם מדובר בבעל חוב גוי איך אפשר להשביע אותו והרי אסור להשביע גוי שמא ישבע בעבודה זרה שלו. ולדעת רבינו תם שאם יש לו כבר עסק עם

אמר רב נחמן: מרישא [בתחלה] לא הוה מזדקינא לנכסי יתמי קטנים לגבות מהם, אך כיון דשמענא להא דאמר רב הונא חברין [חברינו]: יתמי (17) דאכלי (18) דלאו דידהו כגון יתומים קטנים שאינם פורעים את המגיע לבעל חוב מנכסיהם, ליזלו בתר שבקיהו [ילכו אחר מורישם, שהניח להם ממון זה], כלומר: שהיה מקללם שלא יאריכו ימים, אלא ילכו אחר אביהן למיתה, הואיל ואוכלין דבר שאינו שלהם [רבינו גרשום]: מכאן ואילך מזדקינא (19) אף לנכסי יתומים קטנים, כדי שלא יאכלו נכסים שאינם שלהם.

אבל גרושה שאין לה כלל (16) מזונות — לא נזקקים, וכיצד גבה כתובה לגרושה?

ומשינן: אמר ליה אמימר לרבינא: אנחנו לא קיבלנו שטעמו של רבי יוחנן שזקקים לכתובת אשה — משום מזונות, עד שנאמר שרק לאלמנה גובים, אלא אנן המימרא ההיא דרבי יוחנן, משום הינא מתנינן לה [שהטעם משום חן — קיבלנו], שימצאו האנשים חן בעיני הנשים — על ידי שגובה את הכתובה שלו אפילו כשהיתומים קטנים — וירצו להנשא להם, ולכן אפילו גרושה גובה מיתומים קטנים.

הונא שלא חלק בכלל על רבי יוחנן.

18. כתב השפת אמת שזה כנגד הטעם של רב פפא שלא גובים מיתומים קטנים כיון שהם לאו בני מצוה, ועל זה שייך הטעם שמכל מקום הנכסים משועבדים למלוה והיתומים אוכלים דבר שאינו שלהם ולכן גובים מהם. אך הטעם של צרי אין לו שיכות עם הטענה דאכלי לאו דידהו שהרי זה באמת ספק אם חייבים.

והביא השפת אמת שכך משמע ברשב"ם בבבא בתרא שכתב, כי כאשר האב הודה לפני מותו שהוא חייב, אז גובים מהיתומים מהטעם יתמי דאכלי דלאו דידהו, הרי מוכח שהטעם הזה הוא רק כשאין חשש צרי אלא רק לטעם של יתמי לאו בני מעבד מצוה ניהו.

19. כתבו התוספות, שכך היא ההלכה שגובים מיתומים קטנים, והרש"ש והשפת אמת והגרא"מ הורוביץ תמהו עליהם מאד שהרי בסמוך אומרת הגמרא שהלכה כרב הונא בריה דרבי יהושע שהטעם שאין גובים הוא מחשש צרי, ומה שייך הלכה בדבר שבכלל לא נפסק להלכה.

וכן בסוף הסוגיא מפורש אמר רבא, הלכתא

שקיבל שלא לעבוד עבודה זרה והוא אינו נשבע בעבודת כוכבים ומותר להשביע אותו.

והגרי"ז תמה על זה, שהרי גויים הם שקרנים ושבועתם אינה בירור כלל, ואם כן, איך יש בכלל דין שבועה בגוי.

16. הרא"ש בבבא מציעא הביא מהירושלמי שגרושה כל זמן שלא קיבלה את הכתובה יש לה מזונות מהבעל, והרא"ש פסק כך כי לא מצאנו שהבבלי חולק בזה.

ותמה בעולת שלמה מהגמרא כאן שמפורש שגרושה אין לה מזונות? ותירץ ה עולת שלמה, שהטעם בגרושה שיש לה מזונות הוא כדי שלא יעכבו לה את הכתובה, ולכן תיקנו שכל זמן שלא קיבלה את הכתובה היא מקבלה מזונות. אך כאן שמדובר שנפלו הנכסים לפני יתומים קטנים שאי אפשר לגבות מהם בזה אין סיבה שתקבל מזונות.

17. כתב השפת אמת שנראה, שרב הונא אמר את דבריו יתמי דאכלי דלאו דידהו וכו' לענין זה שגובים מיתומים קטנים כדי שלא יאכלו דבר שאינו שלהם, שאם לא כן קשה לומר שיחלוק רב נחמן על רבי יוחנן מכח מימרא סתם של רב

ומפרשינן: מעיקרא מאי טעמא לא גובים מנכסי יתומים קטנים?

אמר רב פפא: פריעת בעל חוב מצוה [שמצוה עליו לפרוע חובו ולאמת דבריו, ככתוב: "היין צדק", שיהא הן שלך צדק, ולאן שלך צדק — רש"י כתובות פו.] ויתמי קטנים לאו בני מיעבד מצוה⁽²⁰⁾ נינהו.

רב הונא בריה דרב יהושע אמר טעם אחר: אימר צררי אתפשיה [אולי התפיס האב — קודם מיתתו — צוררות מעות או כסף וזהב], ביד הבעל חוב למשכון, ואין על היתומים לשלם החוב.

ומפרשינן: מאי בינייהו, בין רב פפא שסובר שהטעם שאין נזקקים הוא משום מצוה, ובין רב הונא בריה דרב יהושע שסובר שהטעם שאין נזקקים זה מחשש צררי?

איכא בינייהו:

א. כשחייב [כשאבי היתומים] מודה קודם מיתתו, שעדיין הוא חייב את חובו, שלרב פפא אין נזקקים אפילו באופן זה. ולרב הונא בריה דרב יהושע — נזקקים.

ב. אי נמי: שמתוה [נידוהו] לאבי היתומים על שאינו משלם חובו, ולא התיר את נדויו ומית בשמתיה [ומת בעודו מנודה], שאין לחוש שהתפיס צררי לבעל חוב שלא בידיעת בית דין, שאם היה פורעו, היה עושה כן בבית דין כדי שיתירו את נדויו. ובאופן כזה לרב פפא אין נזקקים, אבל לרב הונא נזקקים, כיון שאין חשש שהתפיס צררי.

שלחו מתם [מארץ ישראל]:

א. המשנה והברייתא כאן, והמשנה בגיטין דלעיל, שמשמע שנזקקים לבעל חוב לפרוע מנכסי יתומים קטנים, הטעם בזה: שמדובר

קטנים, שאם כן, הרי יכלה הגמרא לתרץ שכל המשניות שכתוב שגובים מהיתומים מדובר במלוה בשטר, ובאמת רבי יוחנן עצמו אמר שאין גובים אלא לשטר שיש בו ריבית, משמע ששטר בלי ריבית לא גובים. וכתב רבינו יונה שזה מהסוגיות המתחלפות וחולקות ביניהן.

ובתוספות הרא"ש [כתובות פו א] תמה, כיון שההלכה היא שעבודא דאורייתא ואם כן, הגביה מיתומים היא מדין שעבוד שהנכסים שייכים למלוה ולא משום מצוה, ומה שייך הטעם יתמי לאו בני מעבד מצוה נינהו מאחר שהגביה היא מדין שעבוד נכסים.

ותירץ הרא"ש, שסידר דין שעבוד נכסים הוא שהנכסים ערבים על האדם, וביתומים קטנים שהם לאו בני מצוה ואינם חייבים לשלם שוב אי אפשר לגבות גם מהנכסים וכדין ערב שכאשר

אין נזקקין לנכסי יתומים, ובאמת כך מפורש בפסקי תוספות, שההלכה היא שלא גובים מיתומים קטנים.

20. הראשונים בכבא בתרא [קעד א] כתבו כביאור דברי הגמרא שם שכל זה דוקא במלוה על פה שהגביה מהיורשים היא רק משום מצוה, וקטנים שאינם חייבים במצוות לא גובים מהם. אך מלוה בשטר שהגביה איננה משום מצוה אלא משום שעבוד נכסים בזה גובים מהיתומים כמו שגובים מהלקוחות, אף שגם ללקוחות אין מצוה לשלם את חובות המוכר ומכל מקום גובים מהם מכח שעבוד הנכסים והוא הדין ליתומים קטנים שיגבו מהם מלוה בשטר.

ובעליות דרבנו יונה שם הקשה מהסוגיא כאן שמוכח שגם בשטר לא גובים מיתומים

דשמתוח⁽²¹⁾ ומית בשמתיה, והלכה כרב הונא בריה דרב יהושע שבאופן זה נזקקים.

ב. והלכתא כרב הונא בריה דרב יהושע, שאין נזקקים לנכסי יתומים קטנים אלא אם כן שמתוה ומית בשמתיה, ולא כרב נחמן שסובר שלעולם נזקקים לנכסי יתומים קטנים, [מעשה חושב בהבנת רש"י].

ומקשינן לרב פפא שסובר שהטעם שאין נזקקים, משום מצוה: תנן במשנתנו, שום היתומים שלשים יום, ושום ההקדש שלשים יום, ומכריוזין בבוקר ובערב, ומוכח שנוזקקים לנכסי יתומים קטנים, ובמאי עסקינן? אילמא בבעל חוב עובד כוכבים שאינו רוצה להמתין עד שיגדלו ומשום כך נזקקים, מי צאית [וכי ישמע בקולנו], להמתין את ימי ההכרזה ולא לגבות, ואם כן מה שייך הכרזה?!

אלא פשיטא שמדובר בבעל חוב ישראל, ואם כן מדוע נזקקים לנכסי יתומים קטנים?

ומפרשינן לקושיין: בשלמא לרב הונא בריה דרב יהושע שסובר שהטעם שאין נזקקים הוא משום צררי, מוקי לה כשהייב [כשאבי היתומים] מודה בשעת מיתתו שעדיין חייב הוא, ועל כן נזקקים! אלא לרב פפא שסובר שהטעם שאין נזקקים הוא משום מצוה, ואפילו ודאי לא פרעו אין נזקקים — קשיא!

ומשנינן: אמר לך רב פפא:

א. אי בעית אימא יש לפרש משנתנו: שמדובר להגבות כתובה לאשה, וכתובה גובים משום חינא של האנשים בעיני הנשים, על ידי שגובה כתובה שלו אפילו מיתומים קטנים.

ב. ואי בעית אימא יש לפרש משנתנו כמו שפירשנו בתחילה: בבעל חוב עובד כוכבים שאינו מוכן להמתין עד שיגדלו, ומשום כך נזקקים לו. ומה שהקשינו: שאם כן אף לזמן ההכרזה לא ימתין, כאן מדובר: שקיבל עליו העכו"ם לדון בדיני ישראל שעושים הכרזה, ועל כן מוכן להמתין כל זמן ההכרזה.

ומקשינן אשנויא בתרא: אי כך שמדובר שקיבל עליו לדון בדיני ישראל, אם כן מקבל עליו גם דין ישראל שאין נזקקים לנכסי יתומים קטנים, ואם כן לינטר להו עד הגדלי [ימתין ליתומים עד שיגדלו] ולא ניזקק ליתומים קטנים?

ומשנינן: מדובר בבעל חוב עכו"ם שקיבל עליו לזו להמתין זמן הכרזה, ולא קיבל עליו⁽²²⁾ לזו שלא להזקק לנכסי יתומים קטנים, ועל כן נזקקים. [ביאור הגמרא נתבאר עפ"י משמעות רש"י, ורא"ש בשיטמ"ק].

הלווה אינו חייב אי אפשר לגבות גם מהערב. אך צריך עיון לפי דבריו איך גובים מלקוחות קטנים.

21. כתב רגמ"ה שלדעת שלחו מתם רק בשמתוה ומית בשמתיה אין חשש צררי, אבל בחייב מודה עדיין יש חשש צררי.

22. ביאר הרא"ש שמדובר כאן בחוב שאין עליו ריבית ומכל מקום גובים מהיתומים כיון שאין המלוה הגוי מוכן לחכות עד שיגדלו, ולכאורה הדבר לא מובן, מה בכך שאינו מוכן לחכות אך מדוע בית דין גובים שלא כדין מיתומים קטנים.